

Shohsanam NIYAZOVA,

O'zbekiston xalqaro islomshunoslik akademiyasi doktoranti, Toshkent, O'zbekiston

E-mail: sh.niyazova@tiuu.uz

Falsafa fanlari doktori (DSc), professor B.Turayev taqrizi asosida

SET OF CRITERIA AIMED AT DIFFERENTIATING MISSIONARY WEB RESOURCES

Abstract

The difficulty of controlling the dissemination of various types of content, including religious themes, in cyberspace, the creation of closed religious communities on the Internet, and the transformation of minors and youth into the primary audience require special attention to these processes and the proposal of preventive measures. The article develops a set of criteria aimed at differentiating the 10 missionary websites selected for analysis through a comparative content analysis and the identification of their influence mechanisms. The development of a methodological manual intended to be disseminated to the public by relevant organizations, educational institutions, and mahalla citizens' assemblies, along with the refinement of this set of criteria, will serve to further enhance the practical significance of this work.

Keywords: cyber-missionary work, digital missionary work, web resources, Uzbek audience, set of criteria.

КОМПЛЕКС КРИТЕРИЕВ, НАПРАВЛЕННЫХ НА ДИФФЕРЕНЦИАЦИЮ МИССИОНЕРСКИХ ВЕБ-РЕСУРСОВ

Аннотация

Сложность контроля за распространением информации различного содержания, в том числе религиозной тематики в киберпространстве, создание закрытых религиозных общин в интернете и превращение несовершеннолетних и молодежи в основную аудиторию требуют особого внимания к этим процессам и выдвижения путей их предотвращения. В статье разработан комплекс критериев, направленных на дифференциацию 10 миссионерских сайтов, привлеченных к анализу, путем сравнительного анализа контента и определения механизмов их влияния. Разработка методического пособия, предназначенного для доведения до населения соответствующих организаций и образовательных учреждений, сходов граждан махаллей с совершенствованием данного комплекса критериев, послужит дальнейшему повышению практической значимости работы.

Ключевые слова: кибер-миссионерство, цифровое миссионерство, веб-ресурсы, узбекская аудитория, комплекс критериев.

MISSIONERLIK VEB-RESURLARINI FARQLASHGA QARATILGAN MEZONLAR MAJMUASI

Annotatsiya

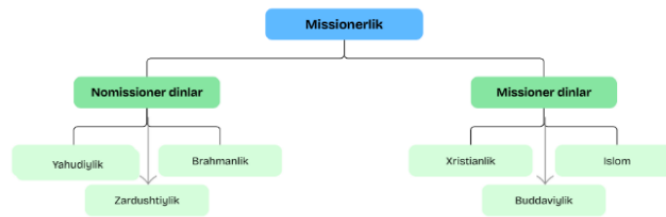
Kibermakonda turli mazmundagi, jumladan diniy mavzudagi ma'lumotlarning tarqatilishi ustidan nazorat olib borishning murakkabligi, yopiq diniy jamoalarning onlayn ochilishi hamda voyaga yetmaganlar va yoshlarning asosiy auditoriyaga aylantirilishi ushbu jarayonlarga alohida e'tibor qaratish va oldini olish yo'llarini ilgari surishni taqozo etmoqda. Maqolada tahlilga tortilgan 10 ta missionerlik saytlarini qiyosiy, kontent tahlil qilish va ta'sir mexanizmlarini aniqlash orqali ularni farqlashga qaratilgan mezonlar majmui ishlab chiqildi. Ushbu mezonlar majmuini takomillashtirgan holda tegishli tashkilot va ta'lim muassasalari, mahalla fuqarolar yig'inlari uchun aholiga yetkazishga mo'ljallangan metodik qo'llanma ishlab chiqilishi ishning amaliy ahamiyatini yanada oshirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: kibermisionerlik, raqamli missionerlik, veb-resurslar, o'zbek auditoriyasi, mezonlar majmui.

Kirish. Jahonda raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi va kibermakon jamiyat hayotining qariyb barcha sohalariga chuqur integratsiyalashuvi yuz bermoqda. Natijada insonlarning o'z diniy ehtiyojlarini qondirish maqsadida veb-resurslarga murojaat qilishi muntazam diniy-kommunikasion amaliyot shakliga aylandi. Biroq bu jarayonda turli omillar sabab kishilar missionerlik saytlarining foydalanuvchisi va iste'molchisi bo'lib qolishi kuzatilmoqdaki, buning oldini olishga xizmat qiluvchi ilmiy va amaliy takliflarni ishlab chiqish va keng ommaga taqdim etish dolzarb mavzulardan biriga aylandi. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi hamda sun'iy intellekt texnologiyalarini 2030 yilga qadar rivojlantirish strategiyasi ilgari surilar ekan, raqamli muhit yuzaga keltirishi mumkin bo'lgan tahdidlarga tayyor bo'lish va ularga qarshi turish mexanizmlarini ishlab chiqish zarurati kuchayadi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Aksar lug'atlarda "missionerlik" bir dinga e'tiqod qiluvchi xalqlar orasida boshqa

bir dinni targ'ib qilish bilan bog'liq nazariy qarashlar va amaliy xatti-harakatlar majmui [1] sifatida ta'riflanadi. Kibermisionerlik esa internetning texnik imkoniyatlaridan foydalanish orqali diniy kommunikatsiya o'rnatish, onlayn jamoalar tuzish va diniy amaliyotlarning raqamli muhitga transformatsiyasini qamrab olgan holda o'z diniga ergashtirishning kompleks jarayoni hisoblanadi. 2005-yil Buyuk Britaniyada "Kiber yevangellashtirish" nomi ostida chop qilingan kitobda mazkur atamaga "...yevangellashtirish yo'lida internet va boshqa multimedia vositalaridan foydalanish", deb ta'rif berilgan[2]. Bu jarayon bir qator dinlarda kuzatiladi. Dinshunos olim M.Myuller dinlarni "missioner" va "nomissioner" kategoriyalariga bo'lib, birinchi turga xristianlik, buddaviylik, islom (da'vat qilish – muallif) dinlarni, ikkinchisiga yahudiylik, brahmanlik, zardushtiylikni kiritadi[3] (1-diagramma).

1-diagramma. Dinlarning missionerlik faoliyati mavjudligiga ko'ra tasnifi.

Xristianlikda, xususan, internet imkoniyatlarini o'zlashtirishdagi yetakchilik oqibatida kibermisionerlik keng qamrom bilan amalga oshmoqda. Natijada olimlar e'tibori "internet yevangelashtirish" [4], "raqamli missionerlik" kabi nomlar bilan ataluvchi yangi faoliyat tadqiqiga qaratildi.

H.Kempbell, T.Xatchings, A.Stemper, E.Ogbonda, A.Ginkel, Y.Ostrovskaya, T.Osina[5-11] singari bir qator g'arb va rus olimlarining tadqiqotlarida internet – missinerlikning oddiy texnik vositasi sifatida emas, balki diniy faoliyatning shakli, qamrovi va o'zaro munosabatlarni o'zgartiruvchi muhit sifatida ochib berilgan. Bundan tashqari, virtual missionerlikni real diniy hayotdan ajratib bo'lmashligi, ular bir-birini to'ldirishi va kuchaytirishi ta'kidlangan. Internet foydalanuvchisi passiv axborot qabul qiluvchi shaxs emas, balki onlayn jarayonning faol ishtirokchisi sifatida ta'riflangan. A.Stemper ilgari surgan "persuaziv arxitektura" modeliga ko'ra, kibermakonda foydalanuvchini jalb qilish va ishonchini qozonish uchun ishlab chiqilgan har bir detal: interfeys elementlari, navigatsiya, interaktiv chat (chat) foydalanuvchi bilan virtual muloqotni o'rnatishga hamda uni "qaror qabul qilish"ga unlovchi tugmalarni bosishga olib borishi dalillangan. Albatta, yuqorida sanab o'tilgan olimlarning ishlarida raqamli missionerlik ijobiy tendensiya sifatida baholanishi yaqqol seziladi. Bunga ular yashab turgan mintaq va diniy mansublik nuqtai nazaridan qarash o'rinli bo'ladi.

E.Ahmedov, A.Ochildiyev, J.Najmiddinov, S.Yazdonova, A.Tulepov, M.Musayev[12-16] singari o'zbek olimlarining tadqiqotlarida esa missionerlik milliy ma'naviyatni yemiruvchi, jamiyat yaxlitligiga putur yetkazuvchi, siyosiy manfaatlarni ko'zlovchi tahdid sifatida ochib berilgan. Missionerlik harakatining milliy-ma'naviy taraqqiyotga tahdidi missionerlik bilan shug'ullanuvchi tashkilotlar faoliyati, ular qo'llaydigan taktika va strategiyalarni o'rganish orqali dalillangan.

Dunyo va O'zbekiston olimlari tomonidan mazkur mavzuga ko'p murojaat qilinganiga qaramay, muayyan davr va mintaqa doirasida, qolaversa, o'z oldiga qo'yan maqsad va vazifalardan kelib chiqib yondashilgan. Ammo missinerlikning internetdagi transformatsiyasi bo'lmish "raqamli

missionerlik"ning aynan o'zbek auditoriyasiga qaratilgan veb-saytlarini farqlashga imkon beruvchi mezonlar majmui ishlab chiqilmagan.

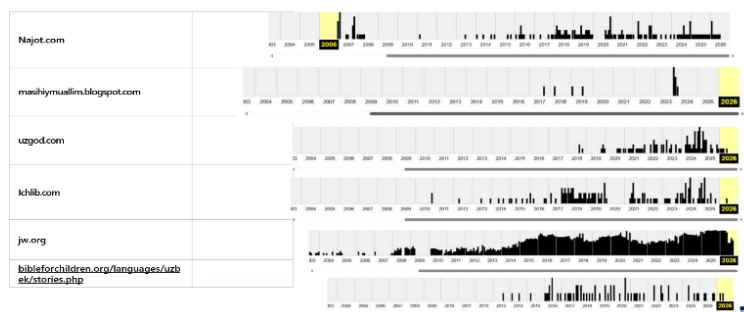
Tadqiqot metodologiyasi (Research methodology)

Ushbu tadqiqotda o'zbek auditoriyasiga mo'ljallangan xristian missionerlik veb-resurslarini aniqlash maqsad qilingan bo'lib, bunda qiyosiy va kontent-tahlil, veb-analitik yondashuv yetakchilik qiladi. Shu bilan birga ba'zi o'rinlarda keys-stadi usulidan ham foydalanilgan.

Tahlil va natijalar. O'zbekistonda qonuniy ravishda faoliyat yuritayotgan diniy tashkilotlarga rasmiy veb-sayt va ijtimoiy tarmoqlarda akkauntlarini tashkil qilib, o'z faoliyatini erkin olib borishiga imkoniyat yaratilgan. 2026-yil hisobiga ko'ra, mamlakatda 200 ta noisloviy diniy tashkilot rasman faoliyat yuritmoqda, shundan 183 tasi xristianlik diniga oid [17]. Mazkur tashkilotlarning aksari veb-sayt va ijtimoiy tarmoqlarda rasmiy sahifalarini ochgan va minglab obunachilarga ega. Ularda asosan o'z tashkiloti va ish tartibi haqida ma'lumot beruvchi institusional axborot yetakchilik qiladi. Biroq norasmiy ravishda turli domenlar ostida faoliyat yuritayotgan missionerlik saytlari ham borki, ularda o'zbek auditoriyasini qamrab olishga qaratilgan intensiv jarayon kuzatilmoqda. O'zbek tilidagi missionerlik saytlari XXI asr boshlarida, aniqrog'i 2007-yillarda najot.com, masihiymuallim blogi singari sanoqli miqdorda bo'lgan bo'lsa, 2026-yilga kelib, ularning aniq sonini aytish qiyin bo'lgan holga yetib keldi. Dissertatsiya doirasida shu turdagi saytlarning 10 tasi tahlilga tortildi. Bular uzgod.com, Ichlib.com, bibleforchildren.org saytining o'zbekcha sahifasi, jw.org/uz-latin (Jehovah's Witnesses) - Yahovaning Shohidlari saytining o'zbekcha sahifasi, yolbor.uz, kitobook.com, uz.superbook.cbn.com, gospel.net, vm1.tv/uz, grace-and-truth.net. Hozirgi kunda ular ichida faqat najot.com hamda masihiymuallim blogiga kirish cheklovi o'rnatilgan bo'lib, qolgan saytlar ochiq holda faoliyat ko'rsatmoqda.

Tanlab olingan saytlarning 2000-2026-yillar kesimida saytga kontent joylashtirish intensivligi tahlil qilinganda, 2020, 2024 va 2026-yillarda faolligi ortgani, xususan, jw.org sayti bu borada yetakchi ekani dalillandi. (2-rasm)

2-rasm. Missionerlik saytlarining faollik darajasi (2000-2026-yillar kesimida)

2-rasm. Missionerlik saytlarining 2000-2026-yillar kesimidagi faollik darajasi

Tadqiqot doirasida ushbu veb-resurslardagi matn va videomaterial tahlili olib borildi. Ularda qo'llanilgan jumlar, chaqiriq va da'vat ruhida so'zlar, atamalar, ishoralar, nomlar o'rganilib, tadqiq etildi va muayyan xulosalarga kelindi.

Xulosa va taliflar. Tadqiqot doirasida o'zbek tilidagi xristian veb-resurslarining kibermissionerlikka yo'naltirilganligini ko'rsatuvchi mezonlar majmui ishlab chiqildi (3-rasm). Unga ko'ra:

Birinchidan, ushbu veb-resurlarda "Imonga kel!", "Najot top!", "Hayotningni o'zgartir!", "Xudoga yaqinlash!" kabi persuziv (o'z ortidan ergashtiruvchi) da'vatlarning qo'llanilishi aniqlandi.

Ikkinchidan, manbani aniq ko'rsatmagan holda "Muqaddas kitob", "Ilohiy kalom" kabi umumiyashtirilgan nomlardan foydalanish, auditoriyada manbaning diniy mansublik xususiyatini emas, uning «ilohiy» va mutlaq

avtoritetini singdirishga qaratilgan strategiya tanlanganligi dalillandi.

Uchinchidan, bir xil ma'lumotni ko'p tilda replikasiyalash, ya'ni ushbu veb-resurslar odatda 2-3 tilda emas, 30 tadan 1 000 tagacha tilda faoliyat yuritadi.

To'rtinchidan, internet foydalanuvchilarini oflayn tadbirlarga yo'naltirish, yuzma-yuz uchrashuvlarga taklif qilish yaqqol ko'zga tashlandi.

Beshinchidan, shu turdagi saytlarni "org", "com", "faith" domenlarida joylashtirish ustuvor ekani dalillandi.

Oltinchidan, bu turdagi video-kontentlar malakali IT mutaxassislari, tarjimonlar, kino va multfilm ishlab chiqaruvchilari bilan yaqin hamkorlikda yaratilishi, qolaversa, zamonaviy marketing va reklama mexanizmlaridan samarali foydalanishi aniqlandi.

3-rasm. Missionerlik veb-resurslarini farqlashga yo'naltirilgan mezonlar majmui.

Mazkur mezonlar majmuini takomillashtirgan holda missionerlik ruhida veb-resurslar, multfilm va videoroliklarni farqlashga yordam beruvchi metodik qo'llanma ishlab

chiqilishi hamda tegishli tashkilot va ta'lim muassasalariga aholiga yetkazish uchun taqdim etilishi maqsadga muvofiq deb hisoblaymiz.

ADABIYOTLAR

- Ochildiyev A va boshq. Dinshunoslik asoslari. O'quv qo'llanma. – T.: Toshkent islom universiteti nashriyot-matbaa birlashmasi, 2013 – B 300.
- Ogbona E. Cyber Evangelism. – Pneuma Springs Publishing, 2005.
- Müller, F. Max. On Missions: A Lecture Delivered in Westminster Abbey on December 3, 1873. New York: Scribner, Armstrong, and Company, 1874.
- Yevangellashtirish so'zi grekcha "evangelion" so'zidan kelib chiqqan bo'lib, "Yevangeliyani yetkazish", ya'ni odamlarni Iso Masihni xaloskor deb tan olishiga undashni anglatadi. Internet yevangellashtirish – bu Xushxabarni Internet sahifalari orqali yoyish ma'nosida qo'llaniluvchi istiloh bo'lib, dunyo ilmiy hamjamiyatida keng qo'llaniladi.
- Campbell, Heidi (2006) "Religion and the Internet," Communication Research Trends: Vol. 25: No. 1, Article 1. Available at: <http://scholarcommons.scu.edu/crt/vol25/iss1/1/>
- Hutchings T. R. B. Creating church online: An ethnographic study of five internet-based Christian communities. – Durham University, 2010.
- Stamper A. M. Building the Narrow Gate: Digital Decisions for Christ and the Draw of Rhetorical Space //Journal of Religion, Media and Digital Culture. – 2014. – T. 3. – №. 2. – C. 116-151.
- Ogbona E. Cyber Evangelism. – Pneuma Springs Publishing, 2005.
- Гинкель А. Миссиология. 2-е изд., испр. и доп. М.: Синодальный миссионерский отдел Русской Православной Церкви, 2010. 400 с.
- Островская Е. А. Миссия выполнима: православные батюшки-блогеры //Концепт: философия, религия, культура. – 2021. – Т. 5. – №. 1. – С. 44-59.
- Осина Т. И. Роль миссионерских блогов в современной медиасреде //Медиа-2024: теория и практика: материалы IV международной научно-практической конференции. Москва: МПГУ. – 2024. – С. 198-202.
- Axmedov E. K. Missionerlik harakatining milliy-ma'naviy taraqqiyotga tahdidi va uning oldini olish omillari // Fals. fan. fal. dok. (PhD) ... dis. avtoref. –Toshkent: O'zMU, 2021. -34 b.;
- Ochildiyev A., Najmiddinov J. Missionerlik: mohiyat, maqsadlar, oqibatlar va oldini olish yo'llari. – Toshkent: Toshkent Islom universiteti, 2013. – 200 b.
- Najmiddinov J. Missionerlik: kecha va bugun. – Toshkent: Toshkent islom universiteti, 2008. – 64 b.
- Yazdonova S.Q. Missionerlik anatomiyasi (kecha va bugun). – Samarqand: imom Buxoriy xalqaro markazi, 2015. – 166 b.
- Musayev M.T. Missionerlik va prozelitizmning oldini olishda O'zbekiston tajribasi. – Toshkent: Ma'naviyat, 2019. – 40 b.
- 2026-yilda diniy-ma'rifiy sohada amalga oshirilgan ishlar yuzasidan O'zbekiston Respublikasi Din ishlari bo'yicha qo'mitasining brifingi. Qarang: gov.uz/oz/religions/news/view/117161